

ΕΝΑ

Ινστιτούτο
Εναλλακτικών
Πολιτικών

ΤΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΥΛΩΝΑΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΑ & ΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ: ΓΙΑ ΜΙΑ ΑΤΖΕΝΤΑ ΠΡΟΟΔΕΥΤΙΚΩΝ ΤΟΜΩΝ

Λόης Λαμπριανίδης
Καθηγητής Πανεπιστημίου Μακεδονίας,
πρ. Γενικός Γραμματέας Ιδιωτικών Επενδύσεων, Υπουργείο Οικονομίας & Ανάπτυξης

ΤΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΥΛΩΝΑΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΑ & ΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ:
ΓΙΑ ΜΙΑ ΑΤΖΕΝΤΑ ΠΡΟΟΔΕΥΤΙΚΩΝ ΤΟΜΩΝ

Λόης Λαμπριανίδης
Καθηγητής Πανεπιστημίου Μακεδονίας,
πρ. Γενικός Γραμματέας Ιδιωτικών Επενδύσεων, Υπουργείο Οικονομίας & Ανάπτυξης

Ιανουάριος 2022

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Εδώ και πολλά χρόνια επαναλαμβάνονται συχνές απαξιωτικές αναφορές για τα ελληνικά πανεπιστήμια, τη στιγμή που, παρ' όλες τις αντιξοότητες, σε γενικές γραμμές λειτουργούν ικανοποιητικά, διαμορφώνουν αποφοίτους σε πλήθος γνωστικών αντικειμένων, των οποίων η αξία αναγνωρίζεται τόσο εγχώρια όσο και διεθνώς, ενώ καθηγητές, Ιδρύματα και Τμήματα των ΑΕΙ, διαπρέπουν σε παγκόσμιο επίπεδο.

Ίσως ο βασικός λόγος που το πανεπιστήμιο αφήνεται βορά σε αυτούς που το κατηγορούν είναι πως ένα μέρος της κοινωνίας και του πολιτικού συστήματος κατανοεί τη σημασία του πανεπιστημίου για την κοινωνική κινητικότητα - συχνά με μία επιφανειακά εργαλειακή προσέγγιση- αλλά όχι την τεράστια σημασία του για την καλή λειτουργία της κοινωνίας και της αναπτυξιακής διαδικασίας.

Για να μιλήσουμε, όμως, για το πανεπιστήμιο του μέλλοντος, είναι κρίσιμο να κατανοήσουμε τις ευρύτερες διεθνείς εξελίξεις και τις μεγάλες προκλήσεις που βρίσκονται μπροστά μας. Να μιλήσουμε για το πανεπιστήμιο που θέλουμε, μέσα στην κοινωνία και οικονομία που θέλουμε. Να θίξουμε δύσκολα ζητήματα (π.χ. πόσο δημόσιο είναι το δημόσιο πανεπιστήμιο σήμερα; Γιατί έχει επικρατήσει ένας άκρατος ατομισμός ανάμεσα στους πανεπιστημιακούς;) για να βελτιώσουμε ακόμη περισσότερο την ποιότητα των σπουδών και της έρευνας που προσφέρει το πανεπιστήμιο ώστε να ανταποκρίνεται πληρέστερα στις ανάγκες της κοινωνίας και οικονομίας και να εξασφαλίζει ποιοτικές συνθήκες εργασίας.

Έτσι, θα ξανακερδίσουμε την κοινωνία, και πρώτα απ' όλα τους συναδέλφους μας πανεπιστημιακούς και τις φοιτήτριες και τους φοιτητές μας.

1. Πού οφείλονται τα προβλήματα του πανεπιστημίου

Αναμφίβολα, το πανεπιστήμιο αντιμετωπίζει προβλήματα -όπως κάθε ζωντανός οργανισμός και θεσμός. Αναφέρω ενδεικτικά μερικά. Το πανεπιστήμιο οφείλει να έχει τους φοιτητές στο επίκεντρο, προσφέροντας εστίες, μέριμνα, επαρκείς εγκαταστάσεις και υποδομές, όχι μόνο ως κοινωνική παροχή αλλά και για την ενίσχυση της λειτουργίας του. Σε αρκετές περιπτώσεις, αυτά ελλείπουν. Ενίοτε υπάρχει σχετική υποβάθμιση της διδασκαλίας, ιδίως στα προπτυχιακά μαθήματα, η οποία συχνά γίνεται ρουτίνα χωρίς να εμπλουτίζεται με τις εξελίξεις της επιστήμης, ενώ η διδασκαλία από το ένα και μοναδικό εγχειρίδιο του καθηγητή παραμένει κυρίαρχη. Επιβάλλεται να καταργηθεί το εγχειρίδιο και ταυτόχρονα να αναβαθμιστούν οι βιβλιοθήκες. Είναι αναγκαίο να ξεφύγουμε από την αποστήθιση, ώστε οι πτυχιούχοι να είναι καλοί γνώστες του αντικειμένου τους και ταυτόχρονα κριτικά σκεπτόμενοι-ολοκληρωμένοι πολίτες. Η κυρίαρχη μορφή διδασκαλίας είναι η διάλεξη (σε πολλές περιπτώσεις πρόκειται μάλλον για μονόδρομο λόγω της κακής αναλογίας φοιτητών/διδασκόντων), ένας ανιαρός μονόλογος χωρίς διάδραση με τους φοιτητές. Ίσως θα βοηθούσε εάν η διδασκαλία αποτελούσε σημαντικό πυλώνα στην αξιολόγηση των διδασκόντων για την εξέλιξή τους. Θα βοηθούσε να μπουν στη διαδικασία διδασκαλίας με αμοιβή και οι υποψήφιοι διδάκτορες μειώνοντας έτσι τα ακροατήρια και καθιστώντας δυνατή την πραγματοποίηση σοβαρού σεμιναριακού μαθήματος.

Στο Πανεπιστήμιο, θα ήταν σκόπιμο να διασφαλιστούν τα πτυχία που συνδυάζουν επιστήμες και επιστημονικά πεδία, καθώς και η λελογισμένη εσωτερική κινητικότητα των φοιτητών μεταξύ τμημάτων ή σχολών, χωρίς να θίγονται οι επιστημολογικές πειθαρχίες και η ακαδημαϊκή ανά τμήματα οργάνωση.

Επιβάλλεται, επίσης, να περιοριστούν ακόμη περισσότερο τα φαινόμενα νεποτισμού και ευνοιοκρατίας. Επ' αυτού, είναι κρίσιμο να βελτιωθεί η διαδικασία εκλογής διδακτικού προσωπικού, ώστε να γίνεται με απόλυτα αδιάβλητο τρόπο. Η αξιολόγηση των διδασκόντων δεν μπορεί να μένει στις διαπιστώσεις (π.χ. στον εντοπισμό κάποιου καθηγητή που αξιολογείται αρνητικά από τους φοιτητές), αλλά να τους βοηθά να βελτιωθούν. Επιπρόσθετα, ένα τμήμα των πανεπιστημιακών στα κεντρικά πανεπιστήμια δαπανά πολύ μεγάλο μέρος του χρόνου του στον ιδιωτικό τομέα, διατηρώντας ωστόσο την πλήρη απασχόληση στο πανεπιστήμιο.

Χρειάζεται περαιτέρω διεθνοποίηση του πανεπιστημίου, κυρίως μέσω της υψηλού επιπέδου έρευνας, διεθνών δημοσιεύσεων, κινητικότητας των διδασκόντων και διδασκουσών (χρηματοδότηση της συμμετοχής σε συνέδρια, της εκπαιδευτικής άδειας κτλ.), συμμετοχή σε Ευρωπαϊκά Πανεπιστημιακά Δίκτυα ειδικά για κοινά μεταπτυχιακά προγράμματα σπουδών.

Χρειάζεται επίσης γενναία αύξηση των δαπανών για την τριτοβάθμια εκπαίδευση, η οποία αποψιλώθηκε από στελέχη και στερήθηκε πόρους στη διάρκεια της προηγούμενης 10ετίας. Η υψηλού επιπέδου πανεπιστημιακή εκπαίδευση και έρευνα προϋποθέτει, εκτός των άλλων, γενναία χρηματοδότηση. Να σημειώσω πως ο νόμος Διαμαντοπούλου, όπως και η σημερινή προσέγγιση της Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης, θέλουν να επιτύχουν «αριστεία» χωρίς πόρους και δαπάνες!

Δεν μπορούμε επιπλέον να δείχνουμε καμία ανοχή σε φαινόμενα βίας στο πανεπιστήμιο και είναι επιτακτικό να υπάρξει πληρέστερη φύλαξή του -με συνεννόηση, ευθύνη και ρόλο της ακαδημαϊκής κοινότητας και όχι από αστυνομικά σώματα εντός των ΑΕΙ, αλλά ούτε και σε «πελαταιακές» πρακτικές φοιτητικών παρατάξεων (βλ. κυρίως ΔΑΠ).

Επιβάλλεται, ακόμη, να υπάρξει σημαντική αύξηση της χρηματοδότησης της έρευνας. Η χρηματοδότηση της βασικής έρευνας είναι καθοριστική, και δεν πρέπει να ξεχνάμε πως οι επερχόμενες τεχνολογικές καινοτομίες αποτελούν πάντα προϊόν βασικής έρευνας ετών που έχει προηγηθεί. Εάν η ερευνητική πολιτική περιοριστεί στη χρηματοδότηση μόνο της «εμπορικά αξιοποιήσιμης» έρευνας (βλ. την αντίληψη για το «επιχειρηματικό πανεπιστήμιο»), δηλαδή στην ικανοποίηση των εφήμερων αναγκών της αγοράς, οι συνέπειες θα είναι καταστροφικές. Η έρευνα δεν είναι δυνατό να περιορίζεται στην κάλυψη των άμεσων αναγκών των επιχειρήσεων, όπως φαίνεται να στοχεύει το αρμόδιο υπουργείο σήμερα. Εάν μείνει σε αυτό θα είναι αναποτελεσματική. Η έρευνα στο πανεπιστήμιο συμβάλλει στην μεταφορά γνώσης (ανανέωση της γνώσης) στην εκπαίδευση.

Στη συγκυρία αυτή στην Ελλάδα δεν υπάρχει ουσιαστική στήριξη της έρευνας, ενώ αντίθετα στις αναπτυγμένες χώρες στηρίζεται πάρα πολύ, με γενναία, συνεχή και συστηματικά χορηγούμενη κρατική χρηματοδότηση και υψηλές αμοιβές των ερευνητών. Εκτός της χρηματοδότησης, οι ερευνητικές ομάδες στις χώρες αυτές στηρίζονται ουσιαστικά από τους αντίστοιχους ΕΛΚΕ σε όλη τη διαδικασία, από την προετοιμασία της ερευνητικής πρότασης (χρηματοδότηση διεθνών συναντήσεων, την οικονομική διαχείριση κτλ.), μέχρι και την ολοκλήρωση του ερευνητικού έργου.

Μάλιστα, στα «μεγάλα», στα «επιτυχημένα/καλά» πανεπιστήμια, εκτός από τους τεράστιους ίδιους πόρους που κατέχουν και διαθέτουν στους ερευνητές τους, αλλά και τις γενναίες δημόσιες χρηματοδοτήσεις, είναι σημαντικός και ο ρόλος του lobbying στις Βρυξέλλες, ώστε η χρηματοδοτούμενη κοινοτικά έρευνα να ταιριάζει στην ερευνητική πολιτική τους και τις δυνατότητες των ερευνητών τους. Και βέβαια οι επιχειρήσεις σε αυτές τις χώρες χρηματοδοτούν γενναία την έρευνα γενικά και την πανεπιστημιακή έρευνα ειδικά, επειδή την έχουν ανάγκη για να παράγουν προϊόντα και υπηρεσίες με ενσωματωμένη γνώση.

2. Το πανεπιστήμιο, λειτουργώντας υπό αντίξοες συνθήκες, παράγει καλά αποτελέσματα

Πρώτα από όλα, επείγει να κατανοήσουμε τα αίτια των προβλημάτων και κυρίως τις ευθύνες της Πολιτείας και του πολιτικού συστήματος. Το πανεπιστήμιο στην Ελλάδα λειτουργεί κάτω από πολύ δύσκολες συνθήκες συγκρινόμενο με τις συνθήκες λειτουργίας πανεπιστημίων σε άλλες αναπτυγμένες χώρες: αριθμός φοιτητών/διδάσκοντα-ουσα, δημόσια δαπάνη/φοιτητή-τρια, δαπάνες για Έρευνα και Ανάπτυξη. Στην υποχρηματοδότηση του πανεπιστημίου έρχεται να προστεθεί και το γεγονός ότι οι προϋπολογισμοί του εγκρίνονται πολύ καθυστερημένα και απαιτούν βαριές γραφειοκρατικές διαδικασίες. Είναι λοιπόν επιτακτικό να γίνουν προσλήψεις προσωπικού, το πανεπιστήμιο έχει «γεράσει» έπειτα από το πάγωμα των προσλήψεων για μια δεκαετία. Αλλά και σε υφιστάμενες θέσεις είναι αναγκαίο να διασφαλιστεί πως ένα μεγάλο μέρος τους θα δίνεται σε νέους επιστήμονες (π.χ. σήμερα στο ΕΑΠ 70-80% των διδασκόντων είναι καθηγητές με οργανικές θέσεις στο πανεπιστήμιο). Η ηλικιακή αναζωογόνηση του πανεπιστημίου δεν μπορεί παρά να είναι κεντρική στόχευση, καθώς η απαραίτητη ζωτικότητα των νεότερων εκλείπει· όχι όμως με όρους εργασιακής επισφάλειας, όπως κατά κανόνα συμβαίνει σήμερα μέσω της αυξανόμενης εμφάνισης των συμβάσεων ορισμένου χρόνου.

Το πανεπιστήμιο πρέπει να αποκτήσει πολύ μεγαλύτερη αυτονομία από το υπουργείο. Με την απόλυτη εξάρτησή του από το υπουργείο (δεν γνωρίζει τι χρηματοδότηση θα έχει στη διάθεσή του, πόσες θέσεις θα πάρει σε ένα βάθος χρόνου, ποιος θα είναι ο αριθμός των εισακτέων κτλ.), το πανεπιστήμιο δεν μπορεί να σχεδιάσει την ανάπτυξή του.

Επιπρόσθετα, τα ζητήματα που αντιμετωπίζει η ανώτατη εκπαίδευση συνδέονται σε σημαντικό βαθμό με τα προβλήματα που παρουσιάζουν οι δύο προηγούμενες βαθμίδες. Δεδομένου ότι στο σχολείο δεν καλλιεργείται η κριτική, η δημιουργική, η συνθετική, η αφαιρετική, η αναλυτική σκέψη και ικανότητα, η συνεργασία κτλ., είναι ιδιαίτερα δύσκολο ένας φοιτητής να αλλάξει στα 18 του χρόνια τις παγιωμένες νοητικές του δομές και λειτουργίες, εάν αυτές δεν αναπτύχθηκαν σωστά κατά τα μαθητικά του χρόνια. Χρειάζονται γενναίες θεσμικές αλλαγές σε βάθος χρόνου σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης, όχι απαραίτητα ταυτόχρονα, ίσως, μάλιστα, καλύτερα όχι ταυτόχρονα. Ίσως αρχίζοντας από τις χαμηλότερες βαθμίδες, όπου προσδιορίζεται σε μεγάλο βαθμό το «παιχνίδι» της γνωστικής και συναισθηματικής ανάπτυξης και βέβαια βλέποντας πώς αυτό επηρεάζει τις υπόλοιπες. Διαχρονικά, οι παρεμβάσεις του Υπουργείου Παιδείας κατά κανόνα επικεντρώνονταν στον τρόπο εισαγωγής στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, και εν πάση περιπτώσει γενικότερα σ' αυτήν, ενώ η πρωτοβάθμια και η δευτεροβάθμια εκπαίδευση¹ συγκέντρωναν ελάχιστο ενδιαφέρον. Ωστόσο, τότε είναι που τίθενται τα θεμέλια, και φυσικά κανένα οίκημα δεν μπορεί να θεωρείται ευσταθές όντας σαθρά θεμελιωμένο. Η στρατηγική γεφύρωσης ανάμεσα σε διαφορετικές εκπαιδευτικές βαθμίδες έχει χαρακτήρα μετάβασης από το κλασικό διαφωτιστικό σχολείο που «διαπλάθει χαρακτήρες και προσωπικότητες» προς την εκπαίδευση της εποχής της τεχνητής νοημοσύνης - με υπόστρωμα το αίτημα άμβλυνσης των κοινωνικών ανισοτήτων.

Και βέβαια εδώ και πάρα πολλά χρόνια υπάρχει ανάγκη δραστηκής αναβάθμισης της τεχνικής εκπαίδευσης λαμβάνοντας υπόψη ότι παρατηρούνται τεράστια κενά στην αγορά εργασίας.

Επιπλέον, η απαξίωση του πτυχίου («και τι θα κάνω αφού πάρω το πτυχίο μου;» ή «και τί να το κάνει το πτυχίο;») αποθαρρύνει τους φοιτητές και δυσκολεύει ακόμη περισσότερο τη λειτουργία του πανεπιστημίου.

Παρ' όλες όμως τις αντιξοότητες, τα ελληνικά πανεπιστήμια λειτουργούν ικανοποιητικά και παράλληλα κατέχουν αρκετά καλές θέσεις στις διεθνείς κατατάξεις². Η εξαιρετική ποιότητα μιας σημαντικής μερίδας των πτυχιούχων

¹ Η πρωτοβάθμια δείχνει σημαντικά σημάδια εκσυγχρονισμού στα οποία η δευτεροβάθμια δεν μπορεί να προσαρμοστεί, καθώς δεν συμβιβάζονται με τη σχεδόν εμμονική χρήση Γυμνασίου και - κυρίως - Λυκείου ως σκαλοπάτι για το πανεπιστήμιο.

² Στην κατάταξη για το 2021 Academic Ranking of World Universities, γνωστή και ως «Κατάταξη της Σαγκάης», στην οποία συμπεριλαμβάνονται 31.097 Πανεπιστήμια από 63 χώρες, 4 ελληνικά πανεπιστήμια βρίσκονται ανάμεσα στα 1.000 καλύτερα παγκοσμίως (ΕΚΠΑ στο 1,3% των καλύτερων Πανεπιστημίων, ΑΠΘ στο 1,9%, το Πανεπιστήμιο Κρήτης στο 2,2% και το Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας στο 2,9%).

τους αναγνωρίζεται από ξένα πανεπιστήμια, πολυεθνικές επιχειρήσεις κτλ. Η ελληνική ακαδημαϊκή κοινότητα έχει καλές επιδόσεις ως προς τον αριθμό των δημοσιεύσεων και των ετεροαναφορών και είναι εξαιρετικά επιτυχής στην ανάληψη ανταγωνιστικών ερευνητικών προγραμμάτων από την ΕΕ. Πολλοί Έλληνες πανεπιστημιακοί βρίσκονται στο 2% των επιστημόνων με τη μεγαλύτερη επιρροή παγκοσμίως στο αντικείμενό τους³. Ασφαλώς υπάρχουν σημαντικές διαφοροποιήσεις ως προς τις επιδόσεις τους τόσο μεταξύ των διαφορετικών πανεπιστημίων όσο και των διαφορετικών τμημάτων των ίδιων πανεπιστημίων. Και βέβαια το γεγονός ότι πάρα πολλοί πανεπιστημιακοί στην Ελλάδα έχουν σπουδάσει σε πανεπιστήμια του εξωτερικού και πολλοί έχουν δουλέψει σε πανεπιστήμια στο εξωτερικό σημαίνει πως η συνύπαρξή τους, με όλες τις διαφορετικές κουλτούρες που φέρνουν (βρετανική, αμερικάνικη, γαλλική, γερμανική κτλ.), σε ένα καλύτερο περιβάλλον, μεγαλύτερης αυτονομίας και αυξημένης χρηματοδότησης, θα μπορούσε να αποδώσει εξαιρετικά αποτελέσματα.

3. Το πανεπιστήμιο συκοφαντείται

Τα τελευταία είκοσι χρόνια υπάρχουν συχνά απαξιωτικές αναφορές για τα πανεπιστήμια στα ΜΜΕ, αλλά και από πολιτικούς: «*Εικόνες ντροπής στα ελληνικά πανεπιστήμια*», «*Στο έλεος της βίας και της ανομίας τα ελληνικά πανεπιστήμια*», «*Ούτε ένα ελληνικό πανεπιστήμιο μέσα στη λίστα των καλύτερων πανεπιστημίων του κόσμου*». Πολλά από αυτά είναι υπαρκτά προβλήματα, όχι απαραίτητα τα σοβαρότερα, αλλά διογκώνονται για λόγους (πολιτικής) σκοπιμότητας.

Τη μια στιγμή η κοινωνία καμαρώνει για τα παιδιά της που πέρασαν στο πανεπιστήμιο και την επόμενη στιγμή τους στηλιτεύει ως «τεμπέληδες» φοιτητές, ενώ οι πανεπιστημιακοί παρουσιάζονται ότι φοβούνται να αξιολογηθούν. Όμως η πραγματικότητα είναι πως το πανεπιστήμιο αποτελεί την πτυχή του ελληνικού Δημοσίου που πρωτοπόρα ενστερνίστηκε και εφαρμόζει αξιολόγηση. Τα τελευταία δέκα χρόνια επιτροπές πανεπιστημιακών του εξωτερικού, αξιολόγησαν εις βάθος τα ελληνικά πανεπιστήμια και σε πολλές περιπτώσεις η αξιολόγησή τους ήταν ιδιαίτερα θετική. Και βέβαια οι πανεπιστημιακοί αξιολογούνται κάθε φορά που κρίνονται, και μάλιστα με ανοικτές διαδικασίες, κάτι που δε συμβαίνει στα περισσότερα πανεπιστήμια στο εξωτερικό, όπου κρίνονται αυτοτελώς για την επόμενη βαθμίδα.

³ 647 πανεπιστημιακοί από 17 Ελληνικά πανεπιστήμια και 4 πρώην ΤΕΙ (Ioannidis J.P.A., Boyack K.W., Baas J. Updated science-wide author databases of standardized citation indicators, Plos Biology 16.10.20).

Το πανεπιστήμιο δέχεται πυρά, ενώ δεν αναδεικνύονται τα επιτεύγματά του. Δεν προβάλλονται τα θετικά στοιχεία του -και όταν αυτό συμβαίνει εμφανίζονται ως ατομικά επιτεύγματα- αλλά ούτε ότι επιτελεί αρκετά αποτελεσματικά το σκοπό του αν υπό πολλούς περιορισμούς (πόρων, θεσμικούς).

Η απαξίωση του πανεπιστημίου όχι μόνο δεν βοηθά στη βελτίωσή του, αλλά ίσως και να οδηγεί σε αλλαγές προς τη λάθος κατεύθυνση. Στη συνέχεια θα προσπαθήσουμε να ερμηνεύσουμε γιατί προβάλλεται μια αρνητική εικόνα για το πανεπιστήμιο και δεν αναδεικνύονται τα επιτεύγματά του.

Μια πρώτη απάντηση θα ήταν πως έχουν πια εμπεδωθεί στην κοινωνία στερεότυπα τα οποία το επιτρέπουν, π.χ., το ελληνικό πανεπιστήμιο και οι Έλληνες πανεπιστημιακοί στην Ελλάδα εμφανίζονται περιορισμένων δυνατοτήτων, ενώ αντίθετα οι ξένοι και οι Έλληνες πανεπιστημιακοί του εξωτερικού (ακόμη και από χαμηλής ποιότητας πανεπιστήμια) «ξέρουν» και θα μας «σώσουν». Δεν λείπει και η διάσταση εκείνων που φοβούνται την κριτική σκέψη που καλλιεργεί το πανεπιστήμιο, ορισμένοι εκ των οποίων, λίγοι ευτυχώς, φθάνουν στο σημείο να επικαλούνται τον κίνδυνο ότι το πανεπιστήμιο «μολύνει τους νέους με τις ιδέες της Αριστεράς» (όπως το μάθημα κοινωνιολογίας στο Λύκειο κτλ.).

Κυρίως όμως ένα μεγάλο μέρος της κοινωνίας και του πολιτικού συστήματος κατανοεί τη σημασία του πανεπιστημίου για την κοινωνική κινητικότητα αλλά δεν έχει κατανοήσει την τεράστια σημασία του πανεπιστημίου για την καλή λειτουργία της κοινωνίας και μάλιστα ιδιαίτερα σήμερα που το εκπαιδευμένο ανθρώπινο δυναμικό μπορεί να συμβάλει καθοριστικά στην αναπτυξιακή διαδικασία. Σημαντικό ρόλο παίζει η στενή αντίληψη που συνδέει το πανεπιστήμιο αποκλειστικά με την εργασία, ενώ δεν αναγνωρίζεται η σημασία του ως τόπου ευρύτερης καλλιέργειας και διεύρυνσης των πνευματικών οριζόντων, ιδίως για ανθρώπους που προέρχονται από μη προνομιούχα κοινωνικά περιβάλλοντα. Δεν ξέρω αν και οι ίδιοι οι πανεπιστημιακοί αντιλαμβανόμαστε την κοινωνική ευθύνη του ρόλου μας ή επαναπαυόμαστε στις δάφνες των επιστημονικών μας επιτευγμάτων.

Το γεγονός λοιπόν ότι το πανεπιστήμιο δε θεωρείται κεντρικός πυλώνας για την αναπτυξιακή διαδικασία (συνδυαστικά με τη συκοφάντηση και την απαξίωσή του) επέτρεψε σε διάφορες κυβερνήσεις, και στη σημερινή, να «παίζουν» με το

πανεπιστήμιο. Έτσι συχνά προτείνονται μεγάλες τομές στην ανώτατη εκπαίδευση χωρίς ουσιαστική προετοιμασία. Αλλαγές που θα έπρεπε να προκύπτουν έπειτα από διαδικασίες χρόνων με σαφή εντοπισμό και κατανόηση των προβλημάτων, με τεκμηριωμένη ανάλυση των εμπειρικών δεδομένων με βάση τη διεθνή βιβλιογραφία και με διαβούλευση με τους εμπλεκόμενους, αποφασίζονται «εν μια νυκτί» από έναν υπουργό και το επιτελείο του. Ας δούμε λοιπόν δυο παραδείγματα.

Ας δούμε πρώτον το παράδειγμα των περιφερειακών πανεπιστημίων. Αυτά μπορούν να αλλάξουν κυριολεκτικά την εικόνα και τη δομή της οικονομίας μιας περιοχής (π.χ., Ιωαννίνων, ΔΠΘ, Κρήτης) και να συμβάλουν στην αναγκαία αποκέντρωση, στην κοινωνική και περιφερειακή ισότητα, χωρίς να υπονομεύουν τη διδακτική και ερευνητική δραστηριότητα.

Ωστόσο, για να συμβεί αυτό είναι απαραίτητη η σημαντική κλίμακα, καθώς και ο προσεκτικός προγραμματισμός που θα λαμβάνει υπόψιν του τόσο τις εθνικές, όσο και τις τοπικές προτεραιότητες. Δυστυχώς στο απώτερο (αλλά και πιο πρόσφατο) παρελθόν, κυβερνήσεις «σκόρπισαν» περιφερειακά πανεπιστήμια σε πόλεις, χωρίς σχεδιασμό και χωρίς ακαδημαϊκά κριτήρια. Ουσιαστικά σε πολλές περιπτώσεις η ίδρυσή τους στόχευε κυρίως στη μεταφορά ενεργού ζήτησης στις περιοχές για καθαρά μικροπολιτικούς λόγους. Αυτή η μεγάλη διασπορά των περιφερειακών πανεπιστημίων δημιούργησε σε ορισμένες περιπτώσεις πολύ σημαντικά προβλήματα στην παραγωγή γνώσης και γενικότερα στη δυνατότητα δημιουργίας μιας ενεργού ακαδημαϊκής κοινότητας.

Μάλιστα, στη συνέχεια τα περιφερειακά πανεπιστήμια αφέθηκαν στην τύχη τους, χωρίς καμία ιδιαίτερη στήριξη και βασίστηκαν στον «πατριωτισμό» των διδασκόντων τους. Παρόλα αυτά υπήρξαν περιφερειακά πανεπιστήμια (π.χ. το πανεπιστήμιο Κρήτης) τα οποία έκαναν πολύ αξιόλογη δουλειά σε όλους τους τομείς (εκπαίδευση, έρευνα και ουσιαστική σύνδεση με την τοπική οικονομία και κοινωνία). Χρειάζεται λοιπόν μελέτη και επανασχεδιασμός των περιφερειακών πανεπιστημίων και βέβαια να παρθούν τολμηρές αποφάσεις για μονάδες που πιθανόν να χρειάζεται να μετεγκατασταθούν ή να συμπτυχθούν προκειμένου να πετύχουμε ακαδημαϊκές «οικονομίες κλίμακας».

Ας δούμε και ένα δεύτερο παράδειγμα, την πρόσφατη ανακοίνωση του υπουργείου ότι το 20% της χρηματοδότησης του πανεπιστημίου θα δίνεται με βάση την αξιολόγησή του. Είναι μια αξιολόγηση με τη λογική «one size fits all», που αποτελεί την εύκολη λύση, όταν απλά δεν γνωρίζουμε τις ιδιαίτερες συνθήκες λειτουργίας κάθε πανεπιστημίου και όταν γενικότερα η πολιτική μας δεν βασίζεται στην συγκεκριμένη ανάλυση της συγκεκριμένης κατάστασης βάσει τεκμηριωμένων δεδομένων.

Δεν μπορεί να αξιολογηθούν με τα ίδια κριτήρια ένα ιστορικό πανεπιστήμιο του κέντρου και ένα σχετικά νέο περιφερειακό πανεπιστήμιο που λειτουργεί κάτω από δύσκολες συνθήκες. Χρειάζεται κανονικοποίηση του συστήματος και αυτό προϋποθέτει γνώση, στην οποία βεβαίως το Υπουργείο δεν έχει επενδύσει παρά στοιχειωδώς. Αλλιώς αυτού του τύπου η αξιολόγηση θα λειτουργήσει ως φαύλος κύκλος για τα «μέτρια» πανεπιστήμια και ενάρετος κύκλος για τα «εδραιωμένα», με αποτέλεσμα (μεταξύ άλλων) την περαιτέρω διεύρυνση των εκπαιδευτικών ανισοτήτων.

Είναι όμως αυτός επαρκής λόγος να αρνηθούμε γενικά την αξιολόγηση; Ασφαλώς όχι. Είναι αναγκαίο όμως να υπάρχει ένα κομμάτι κοινής/οριζόντιας αξιολόγησης για όλα τα πανεπιστήμια και ένα σταθμισμένης που να αφορά στις ιδιαιτερότητές τους. Χρειάζεται κανείς να εγκύψει στα ζητήματα κάθε πανεπιστημίου και να τα αξιολογήσει με βάση και το σημείο εκκίνησής τους. Είναι κρίσιμο η αξιολόγηση να στοχεύει όχι στο να καταλήξουμε σε μια κατάταξη (και βάσει αυτής σε χρηματοδοτικές ή και άλλες απολαβές) αλλά στο να εντοπίσουμε τα θετικά σημεία (και να τα ενισχύσουμε) και τα όποια κενά (για να παρέμβουμε διορθωτικά) -και βέβαια να αναλαμβάνει τις ευθύνες της και η Πολιτεία όταν η αξιολόγηση αναδεικνύει κρατικές ελλείψεις.

Η σημερινή κυβέρνηση προσανατολίζεται στη λογική του ιδιωτικού πανεπιστημίου και κυρίως της «φτηνής ανάπτυξης» γενικότερα (χαμηλές αμοιβές ανθρώπινου δυναμικού, χαμηλοί φορολογικοί συντελεστές για επιχειρήσεις, περιορισμένη προστασία του φυσικού περιβάλλοντος και της πολιτιστικής κληρονομιάς κτλ.). Η «στρατηγική» της για το μέλλον είναι η συνέχιση της υπάρχουσας δομής της οικονομίας, δηλαδή μιας οικονομίας που στηρίζεται στην οικοδομή, στον τουρισμό, στο real estate κτλ., μια οικονομία που η προσοδοθηρία, η οποία βεβαίως δεν απαιτεί κάποια σημαντική εκπαιδευτική αναβάθμιση, κυριαρχεί έναντι της κερδοφορίας που προκύπτει μέσω του κοινωνικά ωφέλιμου/αποδοτικού ανταγωνισμού και της καινοτομίας.

Δεν φαίνεται να κατανοεί την ανάγκη αλλαγής του αναπτυξιακού υποδείγματος της χώρας προς την κατεύθυνση της «οικονομίας της γνώσης», με μείωση των κοινωνικών και περιφερειακών ανισοτήτων, και προς έναν σαφή παραγωγικό μετασχηματισμό (ανάπτυξη της βιομηχανικής παραγωγής κτλ.), που βεβαίως, στον 21ο αιώνα, προϋποθέτει την ύπαρξη υψηλά εξειδικευμένου ανθρώπινου δυναμικού. Αυτή η απουσία κατανόησης, υποβοηθούμενη και από τα διαπλεκόμενα συμφέροντα, είναι στρατηγικού χαρακτήρα: θα οδηγήσει σε περαιτέρω υποβάθμιση τη χώρα, καθώς θα την εμπλέκει βαθύτερα στην λεγομένη «παγίδα των χωρών του μεσαίου εισοδήματος». Αν δεν αποκρουσθεί, το μέλλον προμηνύεται ζοφερό.

Στη χώρα μας υπάρχει αναμφίβολα μια αναντιστοιχία προσφοράς και ζήτησης στην αγορά εργασίας των επιστημόνων (παρατηρούνται υψηλά ποσοστά ανεργίας, υποαπασχόλησης και ετεροαπασχόλησης μεταξύ των επιστημόνων εδώ και πολλά χρόνια, και βέβαια ένα μέρος τους έφυγε στο εξωτερικό - βλ. brain drain), καθώς και «εσφαλμένη» επιμέρους κατανομή μεταξύ των επιστημονικών κλάδων.

Αυτή η διαπίστωση οδηγεί κάποιους να θεωρούν πως υπάρχει «υπερεκπαίδευση» στην Ελλάδα και συνεπώς ότι χρειάζεται να μειωθεί ο αριθμός των εισακτέων στα πανεπιστήμια, κάτι που η κυβέρνηση έκανε φέτος, προφασιζόμενη βέβαια τις χαμηλές επιδόσεις τους, αλλά ταυτόχρονα γνωρίζοντας ότι τελικά αυτοί θα πάρουν πτυχίο από κάποιο «κολέγιο⁴», χαμηλότερου επιπέδου και από το τελευταίο ΑΕΙ. Η αναντιστοιχία στην προσφορά και ζήτηση εργασίας των πτυχιούχων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης οφείλεται στην περιορισμένη ζήτηση για επιστήμονες από την ελληνική οικονομία και, επομένως, η λύση βρίσκεται στην αύξηση της ζήτησης και όχι στη μείωση της προσφοράς, στη φυγή προς τα εμπρός, σε ένα αναπτυξιακό άλμα που σχετίζεται με την προηγμένη οικονομία της γνώσης, στην οποία πανεπιστήμια και ερευνητικά κέντρα πρωταγωνιστούν.

⁴ Η ιδεολογική εμμονή της κυβέρνησης για τη στήριξη του ιδιωτικού τομέα είναι καταφανής. Αναφέρω ενδεικτικά πως ενώ η Εθνική Αρχή Ανώτατης Εκπαίδευσης απαιτεί να διενεργηθούν πιστοποιήσεις από επιτροπές καθηγητών του εξωτερικού όλων των προγραμμάτων σπουδών των ΑΕΙ (έχει ήδη ολοκληρωθεί η πιστοποίηση μεγάλου αριθμού προπτυχιακών προγραμμάτων και θα ακολουθήσει η πιστοποίηση και των μεταπτυχιακών), μια αντίστοιχη διαδικασία δεν συζητείται καν για τα κολέγια. Μάλιστα ενώ ισχύει αυτό, οι απόφοιτοι των κολεγίων έχουν τα ίδια επαγγελματικά δικαιώματα με αυτά των πτυχιούχων ΑΕΙ [π.χ. έχουν εξισωθεί τα πτυχία των ιδιωτικών κολεγίων και των πανεπιστημίων όσον αφορά (και) τη δυνατότητα διορισμού εκπαιδευτικών στη Δημόσια Εκπαίδευση].

4. Χρειάζεται καλύτερη «σύνδεση» του πανεπιστημίου με την κοινωνία και την οικονομία

Οι ερευνητικές ομάδες στην Ελλάδα «τρέχουν» πίσω από τα προγράμματα της ΕΕ που δεν έγιναν για να καλύψουν, πρωταρχικά τουλάχιστον, τις ανάγκες της ελληνικής κοινωνίας. Όσο για την, περιορισμένη, χρηματοδότηση από ελληνικούς πόρους, αυτή δίνεται με άτακτους ρυθμούς γεγονός που δυσκολεύει ακόμη περισσότερο τη λειτουργία των ερευνητικών ομάδων. Είναι επιτακτικό να αυξηθεί δραστικά η χρηματοδότηση της έρευνας στα πανεπιστήμια αλλά και στα ερευνητικά κέντρα κυρίως με αύξηση των δημοσίων δαπανών, να υπάρξει σταθερή ροή στην προκήρυξη των προγραμμάτων και να απλοποιηθεί δραστικά η λειτουργία των ΕΛΚΕ. Να διευκολυνθεί η διασύνδεση των ερευνητικών κέντρων με τα πανεπιστήμια αλλά και η συμμετοχή των Ελλήνων ερευνητών-τριών που εργάζονται στο εξωτερικό (brain drain)⁵.

Σήμερα η μεταφορά τεχνολογίας από το πανεπιστήμιο και τα ερευνητικά κέντρα στην οικονομία και στην κοινωνία είναι προβληματική. Χρειάζεται μεγαλύτερη προσπάθεια ώστε να «συνδεθεί» καλύτερα το πανεπιστήμιο με την κοινωνία και την οικονομία (π.χ. με γενίκευση της πρακτικής άσκησης για όλους τους φοιτητές και αναβάθμιση των γραφείων μεταφοράς τεχνολογίας). Δεν μπορεί η μετάβαση στην οικονομία της γνώσης να γίνει μονομερώς από την οικονομία. Σήμερα υπάρχει ένα παράδοξο στη χώρα μας: η αναντιστοιχία ανάμεσα στις σημαντικές ερευνητικές επιδόσεις και σε μια οικονομία που δεν παράγει προϊόντα με υψηλή προστιθέμενη αξία. Το παράδοξο αυτό, βέβαια, δεν είναι μόνον ελληνικό αλλά αφορά όλη την Ε.Ε.⁶ Οφείλουμε να σκεφτούμε ή να επινοήσουμε τρόπους με τους

⁵ Π.χ. η χορήγηση σημαντικών πόρων για ερευνητικά και διδασκαλία-εμπειρία που ξεκίνησε το 2017 είχε ως αποτέλεσμα τη συγκράτηση πολλών νέων επιστημόνων στη χώρα, αλλά έδωσε και την αφορμή σε κάποιους άλλους για επιστροφή. Να σημειώσουμε πως σε πρόσφατη μελέτη για τους Έλληνες κατόχους διδακτορικής διατριβής (Λαμπριανίδης, Λ., Σαχίνη, Ε., Καραμπέκιος, Ν. *Η γεωγραφική, επιστημονική και επαγγελματική κινητικότητα των Ελλήνων διδακτόρων*, ΕΚΤ, Αθήνα) διαπιστώθηκε πως το 55,3% αυτών που εργάζονται σήμερα στο εξωτερικό, εργάζονται σε πανεπιστήμια ή ερευνητικά κέντρα.

⁶ Το 1995 εισήχθη για πρώτη φορά ο όρος «ευρωπαϊκό παράδοξο» (European Commission 1995. Green Paper on Innovation), η διαπίστωση δηλαδή πως τα κράτη μέλη της ΕΕ ενώ διαδραματίζουν ηγετικό ρόλο σε παγκόσμιο επίπεδο σε ό,τι αφορά την επιστημονική παραγωγή υψηλότερου επιπέδου, υστερούν στην ικανότητα μετατροπής αυτής της δύναμης σε καινοτομίες που παράγουν πλούτο σε σχέση με τους ανταγωνιστές της όπως η ΗΠΑ και η Ιαπωνία. Μάλιστα, το 2000, η ΕΕ έθεσε τον φιλόδοξο στόχο να αυξήσει τις συνολικές επενδύσεις σε Ε&Α στο 3% του ΑΕΠ της έως το 2010 και να γίνει «η πιο ανταγωνιστική και δυναμική οικονομία βασισμένη στη γνώση στον κόσμο», στόχος που έγινε γνωστός ως Στρατηγική της Λισαβόνας.

οποίους το πανεπιστήμιο μπορεί να βοηθήσει στη μετάβαση στην οικονομία της γνώσης, να γεφυρώσει το χάσμα (valley of death) ανάμεσα στην υψηλού επιπέδου έρευνα που πραγματοποιείται συχνά στο πανεπιστήμιο και στο χαμηλό-μεσαίο επίπεδο προστιθέμενης αξίας των προϊόντων και υπηρεσιών που παράγει η πλειονότητα των ελληνικών επιχειρήσεων. Αλλά και το Δημόσιο και η Τοπική Αυτοδιοίκηση δεν αξιοποιεί νέες τεχνολογίες ή τις κατακτήσεις των κοινωνικών επιστημών για να αντιμετωπίσει μεγάλα προβλήματα.

Μάλιστα, ίσως η έρευνα και η παραγόμενη γνώση και καινοτομία στην Ελλάδα, δεν πρέπει να αντιμετωπίζεται απλά ως «ενδιάμεσο προϊόν» προς ενίσχυση της ελληνικής οικονομίας και κοινωνίας, αλλά και ως «τελικό» προϊόν. Δηλαδή, οι φορείς που παράγουν γνώση, να την παράγουν για να την διαθέτουν οπουδήποτε στον κόσμο. Άρα, η παραγωγή γνώσης να είναι αυτή η ίδια το αντικείμενο «εξαγωγών» και βέβαια διάθεσής της εγχωρίως.

Χρειάζεται να υπάρξει στενότερη σύνδεση του πανεπιστημίου με την ελληνική κοινωνία/ οικονομία⁷ και για αυτό ίσως θα ήταν σκόπιμη η δημιουργία «γεφυρών συνεργασίας» σε περιφερειακό επίπεδο μεταξύ Πολιτείας-κοινωνίας-παραγωγικού συστήματος- πανεπιστημίου⁸ με σκοπό τη διαμόρφωση στρατηγικών κατευθύνσεων σχετικά με τους τρόπους κάλυψης των αναγκών της οικονομίας αλλά και της κοινωνίας γενικότερα από το πανεπιστήμιο. Η σύνδεση αυτή θα είναι εφικτή μόνο με επισπεύδοντα το πανεπιστήμιο και με όρους ακαδημαϊκής ποιότητας. Χρήσιμη θα μπορούσε να αποδειχθεί η εμπειρία κατάρτισης των στρατηγικών «έξυπνης εξειδίκευσης», αλλά και τα διδάγματα από την αξιολόγησή τους.

⁷ Η διαπίστωση της αναγκαιότητας για καλύτερη σύνδεση του πανεπιστημίου με την ελληνική οικονομία και κοινωνία είναι μια διαπίστωση βάθους 10ετιών. Είναι στη λογική του μοντέλου της «τριπλής έλικας της καινοτομίας» (triple helix model of innovation) δηλαδή στη δημιουργία ενός συνόλου αλληλεπιδράσεων μεταξύ πανεπιστημίου, βιομηχανίας και κυβέρνησης, για την προώθηση της οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης.

⁸ Τα όργανα του πανεπιστημίου έχουν αρμοδιότητα και έχουν εκλεγεί για τη διοίκηση του πανεπιστημίου το οποίο ασφαλώς θέτει περιορισμούς στο όλο εγχείρημα.

Ίσως μάλιστα θα ήταν αποτελεσματικότερο να δημιουργηθούν τέτοιες «γέφυρες συνεργασίας» ανά τομέα εξειδίκευσης (μηχανολόγοι μηχανικοί, ιστορικοί κτλ.) με τους αντίστοιχους κοινωνικούς και οικονομικούς εταίρους. Και βέβαια πρέπει να συνειδητοποιήσουμε ότι τέτοιες προσπάθειες αργούν να αποδώσουν είναι μακρόσυρτες διαδικασίες και προϋποθέτουν, μεταξύ των άλλων, μια στοιχειώδη έστω συνεννόηση των κοινωνικών και πολιτικών δυνάμεων.

5. Χρειάζεται άμεσα μια ολοκληρωμένη, τολμηρή πρόταση για το πανεπιστήμιο που θέλουμε

Πρέπει να μιλήσουμε για το πανεπιστήμιο του μέλλοντος, κατανοώντας τις ευρύτερες διεθνείς εξελίξεις και την ανάγκη αντιμετώπισης των μεγάλων προκλήσεων που βρίσκονται μπροστά μας (αύξηση των ανισοτήτων, πανδημίες-υγειονομικές κρίσεις, κλιματική κρίση, δημογραφικό - brain drain, γενικότερη απομάκρυνση της χώρας από τις προηγμένες κτλ.).

Υπάρχουν κάποιες διεθνείς τάσεις που στοιχία τους παρατηρούμε και στη χώρα μας. Όπως για παράδειγμα ότι τείνει να εμπεδωθεί η διάκριση ανάμεσα σε πανεπιστήμια «αριστείας»/«έρευνας», που θα παρέχουν έρευνα αλλά και διδασκαλία, και σε άλλα που θα παρέχουν κυρίως διδασκαλία, και σε ορισμένες περιπτώσεις ίσως κυρίως διαδικτυακά - πράγμα που συνεπάγεται και την εμπέδωση έντονων ανισοτήτων. Βρισκόμαστε, επίσης, μπροστά σε μια τάση κατακερματισμού των συμβάσεων εργασίας και αύξησης του ποσοστού των διδασκόντων που δεν θα έχουν μόνιμη σχέση εργασίας με το πανεπιστήμιο. Αυτή η τάση θα οδηγήσει σε μείωση της καταβαλλόμενης προσπάθειας από τους εκπαιδευτικούς, όπως σχεδόν πάντοτε συμβαίνει όταν ένα αίσθημα αδικίας και άνισης μεταχείρισης κυριαρχεί. Επίσης, σε μια τάση αύξησης του ποσοστού της χρηματοδότησης των πανεπιστημίων που θα εξαρτάται από την ανάληψη project (institutional vs project funding), σταδιακά γίνεται κυρίαρχη η λογική του επιχειρηματικού πανεπιστημίου, επομένως της βραχυχρόνιας λογικής και της καιροσκοπίας έναντι του μακροχρόνιου ορθολογισμού και προγραμματισμού.

Πρέπει να μιλήσουμε για το πανεπιστήμιο που θέλουμε, και το οποίο θα μας οδηγήσει στην κοινωνία και οικονομία που θέλουμε. Να πούμε αλήθειες, να θίξουμε δύσκολα ζητήματα για να βελτιώσουμε ακόμη περισσότερο το πανεπιστήμιο. Αλήθεια, πόσο «δημόσιο» είναι σήμερα το δημόσιο πανεπιστήμιο;

Εδώ και μια δεκαετία τουλάχιστον, για μια σημαντική μερίδα των πανεπιστημιακών δασκάλων ο μισθός τους αποτελεί ένα μέρος μόνο των εισοδημάτων τους, που «συμπληρώνεται» από δουλειές στο πλαίσιο του πανεπιστημίου (διδασκαλία σε μεταπτυχιακά⁹ και πρόσφατα κάποιοι ελάχιστοι και σε προπτυχιακά, διδασκαλία σε δια βίου εκπαίδευση και στο ΕΑΠ και συμμετοχή σε χρηματοδοτούμενα ερευνητικά προγράμματα) - και βέβαια για κάποιους, σε ορισμένες ειδικότητες (π.χ. γιατροί, νομικοί, μηχανικοί), «συμπληρώνεται» και από εισοδήματα εκτός πανεπιστημίου, που ενίοτε είναι και κατά πολύ υψηλότερα του μισθού τους.

Η ύπαρξη πολλών ερευνητικών προγραμμάτων που υλοποιούνται μέσα στο πανεπιστήμιο από κάποιους καθηγητές διαμορφώνει νέες συνθήκες. Αφενός αναδιαμορφώνει τις σχέσεις εξουσίας μέσα στο πανεπιστήμιο, αφετέρου δημιουργεί πλέον έναν «στρατό» ερευνητών. Ένα ερευνητικό/ακαδημαϊκό προκαριάτο που εργάζεται με επισφαλείς συνθήκες και χωρίς σαφή επαγγελματική προοπτική, είτε στη διδασκαλία (ΠΔ 407/80, διδάσκοντες για απόκτηση διδακτικής εμπειρίας σε προγράμματα ΕΣΠΑ, κτλ.), είτε στην έρευνα με συμβάσεις ορισμένου χρόνου σε χρηματοδοτούμενα ερευνητικά προγράμματα μελών ΔΕΠ. Αλλάζει λοιπόν η έννοια του δημόσιου πανεπιστημίου και συρρικνώνεται το ενδιαφέρον των πανεπιστημιακών για τα κοινά.

Το πανεπιστήμιο χρειάζεται μεγαλύτερη αυτονομία από την Πολιτεία και γενναία αύξηση της χρηματοδότησής του. Η χρηματοδότηση αλλά και η αυτονομία στην περίπτωση του πανεπιστημίου είναι αλληλοσυμπληρωματικές προϋποθέσεις. Η χρηματοδότηση είναι αναγκαία, αλλά χωρίς να αυξάνει την εξάρτηση. Αντίθετα, οφείλει να ενισχύει την αυτονομία, ασφαλώς με ένα ολοκληρωμένο πλέγμα θεσμικών ρυθμίσεων που εγγυώνται, μέσω ελέγχου & λογοδοσίας, της ορθής αξιοποίησης των δημόσιων πόρων. Χρειάζονται ακόμα, αναμφίβολα, ριζικές αλλαγές στον τρόπο λειτουργίας του αλλά αυτές πρέπει να προκύψουν έπειτα από ενδελεχή μελέτη και να εφαρμοστούν σταδιακά ώστε να μην δημιουργήσουν μεγάλους κραδασμούς και αντιδράσεις οι οποίες θα τις ανατρέψουν. Γιατί τελικά κάθε επόμενο βήμα εξαρτάται, χωρίς όμως να

⁹ Αντί να υπάρξουν οι απαραίτητες αυξήσεις στους μισθούς των πανεπιστημιακών και να θεωρείται η διδασκαλία στα μεταπτυχιακά μέσα στις υποχρεώσεις μας επελέγη η επιβολή διδάκτρων στα μεταπτυχιακά και η αμοιβή της διδασκαλίας σε αυτά μεταφέροντας ουσιαστικά το κόστος στην κοινωνία.

προκύπτει νομοτελειακά, από το προηγούμενο, καθώς οι δρώντες παίρνουν αποφάσεις στο πλαίσιο της διαθέσιμης γνώσης, των αντιλήψεων και των πολιτικών προτεραιοτήτων που επικρατούν (path dependence). Εναλλακτικά θα μπορούσαν να υπάρξουν ρήξεις/τομές άμεσα αλλά αυτό προϋποθέτει ότι αυτές θα έχουν «κερδίσει» την πανεπιστημιακή κοινότητα, η οποία καλείται να τις υλοποιήσει.

Πρέπει να ξανακερδίσουμε την κοινωνία, πρώτα από όλα όμως τους συναδέλφους μας πανεπιστημιακούς. Κάποιοι πανεπιστημιακοί παρακολουθούν αυτή την επί δεκαετίες απαξίωση του ελληνικού πανεπιστημίου χωρίς να έχουν κουράγιο να αντισταθούν, ενώ κάποιοι άλλοι τείνουν να τη θεωρούν βásiμη. Παρακολουθούν δηλ. να πριονίζεται το κλαδί στο οποίο κάθονται, θεωρώντας ότι δεν μπορούν να κάνουν κάτι για να βελτιώσουν τόσο το ίδιο το πανεπιστήμιο όσο και την εικόνα του, συμπεριφέρονται σαν να μην τους αφορά.

Ένα σημείο εκκίνησης θα ήταν να προσπαθήσουμε να κατανοήσουμε γιατί πολλοί διδάσκοντες δείχνουν μια ολοένα και πιο ατομιστική συμπεριφορά και αδιαφορούν για τα κοινά, είτε πρόκειται για εκλογές πανεπιστημιακών οργάνων είτε για εκλογές του κλάδου, όπου η συμμετοχή πια είναι εξαιρετικά χαμηλή (π.χ. μήπως είναι οι συγκεκριμένες συνδικαλιστικές διαδικασίες που τους απωθούν, ή το κυνήγι για βελτίωση των οικονομικών τους απολαβών). Η πλειοψηφία των διδασκόντων δεν θέλει να «σπαταλά χρόνο» σε θέματα διοίκησης ή γενικότερης έγνοιας για τα κοινά του πανεπιστημίου. Είναι ευχαριστημένοι να «αναθέτουν» σε κάποιους προσδοκώντας ανταπόδοση ή το «να έρθει και εμάς η σειρά μας» και να κάνουν ανενόχλητοι «τα δικά τους». Είναι καιρός να επιδιώξουμε μια πανεπιστημιακή κοινότητα, που θα προβάλλει την ανάγκη για αυτό το νέο διεθνοποιημένο πανεπιστήμιο της προηγμένης γνώσης, αλλά και της συνεργασίας και της συμπερίληψης, της αντιμετώπισης των αντιθέσεων και των ανισοτήτων, που θα ανταποκρίνεται στις ανάγκες της κοινωνίας και οικονομίας και θα εξασφαλίζει αξιοπρεπείς συνθήκες εργασίας.

ΕΝΑ

Ινστιτούτο
Εναλλακτικών
Πολιτικών

ΕΝΑ Ινστιτούτο
Εναλλακτικών Πολιτικών
Ζαλοκώστα 8, 106 71 Αθήνα,
+30 210 364 7912

info@enainstitute.org
www.enainstitute.org

** Η παρούσα δημοσίευση εκφράζει τις απόψεις του συγγραφέα και δεν εκφράζει απαραίτητα ή και στο σύνολό της το ΕΝΑ*

